

HÁROM ÉVES A VESZPRÉMI FORDÍTÓ IRODA

KOVÁTS ZOLTÁN – SZALAI ISTVÁNNÉ

Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára

1. A Fordító Iroda megszervezése

1972. november 1. óta működik a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának (VVEKK) szervezeti keretei között az *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMKDK) Veszprémi Fordító Irodája (VFI)* (későbbiekben: Iroda). Létrehozatalára, megszervezésére a Veszprémi Vegyipari Egyetem (VVE) oktató- és kutató munkájával kapcsolatos fordítási igények kielégítésére irányuló törekvés adta az indítékot.

Az egyetemi oktató- és kutatómunka szakirodalmi információs igényeinek kielégítésére a Könyvtár már régebben megszervezte szolgáltatásainak folyamatosan továbbfejlesztett rendszerét. Ennek a szakirodalmi szolgáltató rendszernek *első tagját a Számítógépes Kémiai Szakirodalomfigyelő Szolgálat (SzKSzSz)* képezi, a *Chemical Abstracts* mágnesszalagos adattáira alapított *szелеktiv információterjesztés (SZIT)*. Ennek eredményeképpen azonban a kutatók csak *jeladó információt* kapnak a világirodalomban megjelent, munkájukkal kapcsolatos dokumentumokról. Ezért szorosan hozzátartozónak kell tekinteni a szakirodalmi szolgáltatások *második lépését*, amelynek különböző változatai lényegében mind a SzKSzSz alapján igényelt dokumentumok rendelkezésre bocsátását szolgálják. Ezek közé tartozik nemcsak a hagyományos kölcsönzés és a korszerűbbnek tekinthető reprográfia, de még a dokumentumok könyvtárközi kölcsönzés útján történő beszerzése is. Az olvasó ugyanis nem kerülhet hátrányba amiatt, hogy a jeladó információs szolgáltatás útján kiválasztott dokumentummal a könyvtár saját állományában nem rendelkezik. A hiányzó dokumentum beszerzése és az olvasó rendelkezésére bocsátása a szakirodalmi szolgáltatást végző könyvtár vagy információs központ feladata.

Bizonyos esetekben a teljes terjedelmében szolgáltatott dokumentum rendelkezésre bocsátásával sem fejeződhet be a szakirodalmi tájékoztató tevékenység. Ez akkor merül fel, amikor a dokumentum a felhasználó által nem ismert nyelven íródott; ebben az esetben van szükség a *fordítószolgálat igénybevételére*, rendszeres

használata esetén pedig a szakkönyvtár illetőleg információs központ szakirodalmi szolgáltatásainak fordítószolgálattal való kiegészítésére. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára az Iroda megszervezése előtt is vállalta az egyetemi hallgatók és oktatók fordítási igényeinek kielégítését, részben az *Országos Fordító Iroda*, az *OMKDK*, *NIMDOK* stb. igénybevételével, részben alkalmi munkamegbízások formájában a veszprémi kutatóintézetekben vagy az egyetem különböző tanszékein dolgozó nyelvtudással rendelkező szakemberek segítségével.

Ennek a módszernek azonban sokféle hátránya jelentkezett. A fordító irodákban készített fordítások átfutási ideje általában igen hosszú, több hónapra is elhúzódhat. Ez sok esetben jelentősen hátráltatja az egyetemen folyó oktató- és kutatómunkát. A másik megoldást, az alkalmi munkavállalókkal végeztetett fordítások rendszeresítését, az eljárás bonyolult pénzügyi adminisztrációja akadályozta. Ugyanakkor kiderült az is, hogy a *fennálló fordítási igények kielégítésére* akár az egyetemen, akár a környékbeli kutatóintézetekben és üzemekben *megfelelő számú fordító áll rendelkezésre*. Ez vetette fel a saját fordító iroda megszervezésének gondolatát. A probléma megoldására vonzó példaként állt a VVE Központi Könyvtára előtt a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtárában létesített OMKDK Fordító Iroda.

Néhány hónapos előkészítés után létre is jött, és 1972. november 1-én megkezdte működését a VVE Központi Könyvtárának szervezeti kereteiben működő OMKDK Veszprémi Fordító Irodája.

Azóta az Iroda nemcsak az egyetemen jelentkező fordítási igényeket elégíti ki, hanem már az első évben 28 veszprémi és Veszprém környéki intézmény fordítási igényeit is teljesíteni tudta. Ez a szám 1975-ben 47, földrajzilag távolabb fekvő kutatóintézet, üzem stb. igényeinek kielégítésére is kiterjedt. A Fordító Iroda vonzási körzete kiterjed a Dunántúl nagy részére, sőt

egyes esetekben még a fővárosra is. Ez nem jelenti viszont azt, hogy az Iroda valamennyi veszprémi vagy Veszprém megyei intézmény igényeinek teljesítésében közreműködik. Jelenleg is van a veszprémi régióban néhány igen fontos intézmény, amelytől eddig nem kaptunk fordítási megbízást, mint pl. a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem, a Tihanyi Biológiai Kutató Intézet és még mások. A távolabb fekvő, fővárosból érkező fordítási megbízások csaknem minden esetben a nagy országos fordító irodák túlságosan hosszú átfutási ideje miatt kerülnek Veszprémbe. Ez a körülmény a budapesti fordító irodák túlterheltségével magyarázható és a vidéki kapacitás jobb felhasználásának érdekében hathatós együttműködés és munkamegosztás kialakítását teszi szükségessé.

2. A Fordító Iroda munkaszervezete

A fordításokkal kapcsolatos tevékenységet az 1. ábra mutatja be. A folyamatábrán vázolt ügymenet már az első néhány hónapban kialakult, azon lényeges változtatást végrehajtani azóta sem kellett. A folyamatábrán feltüntetett munkafázisokat az alábbi rövid magyarázattal egészítjük ki:

- a) *Fordításmegrendelés, fordítandó szöveg beküldése:* a megrendelő bizonyos esetekben olyan dokumentum fordítását is kérheti, amelynek szövegét nem tudja beküldeni. Ebben az esetben az Iroda a VVEKK-tól vagy az OMKD-tól kívánságra beszerzi a megrendelt szakirodalmat és annak alapján végezteti el a fordítást.
- b) *Megrendelés felvétele, iktatása:* minden megrendelés még a beérkezés napján bevezetésre kerül a nyilván tartó könyvbe és iktatószámot kap. Ez tulajdonképpen sorszám, amely végigkíséri a megrendelést a fordítás elkészüléséig.
- c) *Fordítási engedélykérés:* az OMKDK keretei között működő fordításnyilvántartás célja az, hogy állami költségvetésből ne kelljen, illetve ne lehessen többször kifizetni ugyanannak az idegen nyelvű szövegnek, publikációnak a fordítását. Ennek érdekében minden idegen nyelvű szöveg magyarra történő fordításának teljesítése előtt a Fordításnyilvántartástól engedélyt kell kérni az adott dokumentum fordítására. Az engedélyt csak abban az esetben adják meg, ha megállapítják, hogy a szóban forgó dokumentumot még eddig az országban nem fordították le.

Az engedélyt formanyomtatványon kell kérni. Azonnali elintézése esetén is a postai levélforduló minimálisan 3, de bizonyos esetekben 7, sőt időnként még ennél is több napot vesz igénybe. Ez a késedelem viszont meglehetősen megnyújtja a fordítások átfutási idejét. Megelőzése céljából *telexen* tájékoztatást kérünk arra vonatkozóan, hogy érdemes-e az enge-

délykérést postán elküldeni, vagy – amennyiben az illető dokumentum már le van fordítva – megrendelhetjük-e a fordítás másolatát. Az előzetes tájékozódás a gyakorlatban nagyon hasznosnak mutatkozik, mert mire megérkezik a posta útján továbbított szabvány-úrlapon a fordítási engedély, addigra sok esetben a fordítás – az előzetes telex tájékoztatás alapján – már el is készült.

- d) *Országos Fordításnyilvántartás:* amennyiben már készült fordítás az adott publikációról, irodánk a megrendelést továbbítja az OMKDK-ba, hogy a fordítás ott tárolt kötelespéldányáról a megrendelő részére a másolatot beszeresse. A nálunk készült fordításokról természetesen mi is küldünk egy példányt az Országos Fordításnyilvántartásnak, amely ezeket rendszerezi, feldolgozza és kérésre másoknak is másolatot küld róla.
- e) *A fordító kiválasztása nyelvi és szakmai szempontból:* a fordítás minőségét az határozza meg, hogy a munkát végző fordító a szakterületet és nyelvet milyen szinten ismeri. Ezért különösen fontos, hogy lehetőség szerint minden fordító a szakterületébe vágó munkát kapjon. A VFI munkatársairól, szakképzettség és nyelvismeret szerint, fénylyukkártyás nyilvántartást készített. Ennek segítségével a fordító személyének kiválasztása a két meghatározó szempont szerint igen egyszerű.
- f) *Anyag átadása a fordítónak megbízási jegyzék kíséretében:* ilyenkor közöljük a fordítóval a megrendelő kéréseit a határidőre, a fordítás technikai kérdésére stb. vonatkozóan.
- g) *Az elkészült fordítás átvétele:* amikor a fordítás elkészült, a fordító vagy személyesen vagy postán eljuttatja az Irodába. Itt először a formai ellenőrzést végezzük el. Amennyiben a munka lektorálásra kerül, a munkadíjat csak annak elkészülte után fizetjük ki. Ha a megrendelő nem kért lektorálást, akkor a formai ellenőrzés után azonnal számfejtjük a munkadíjat és készpénzben kifizetjük az OMKDK-tól rendelkezésre bocsátott letéti pénzüsszegekből.
- h) *További adminisztrációs ügymenet:*

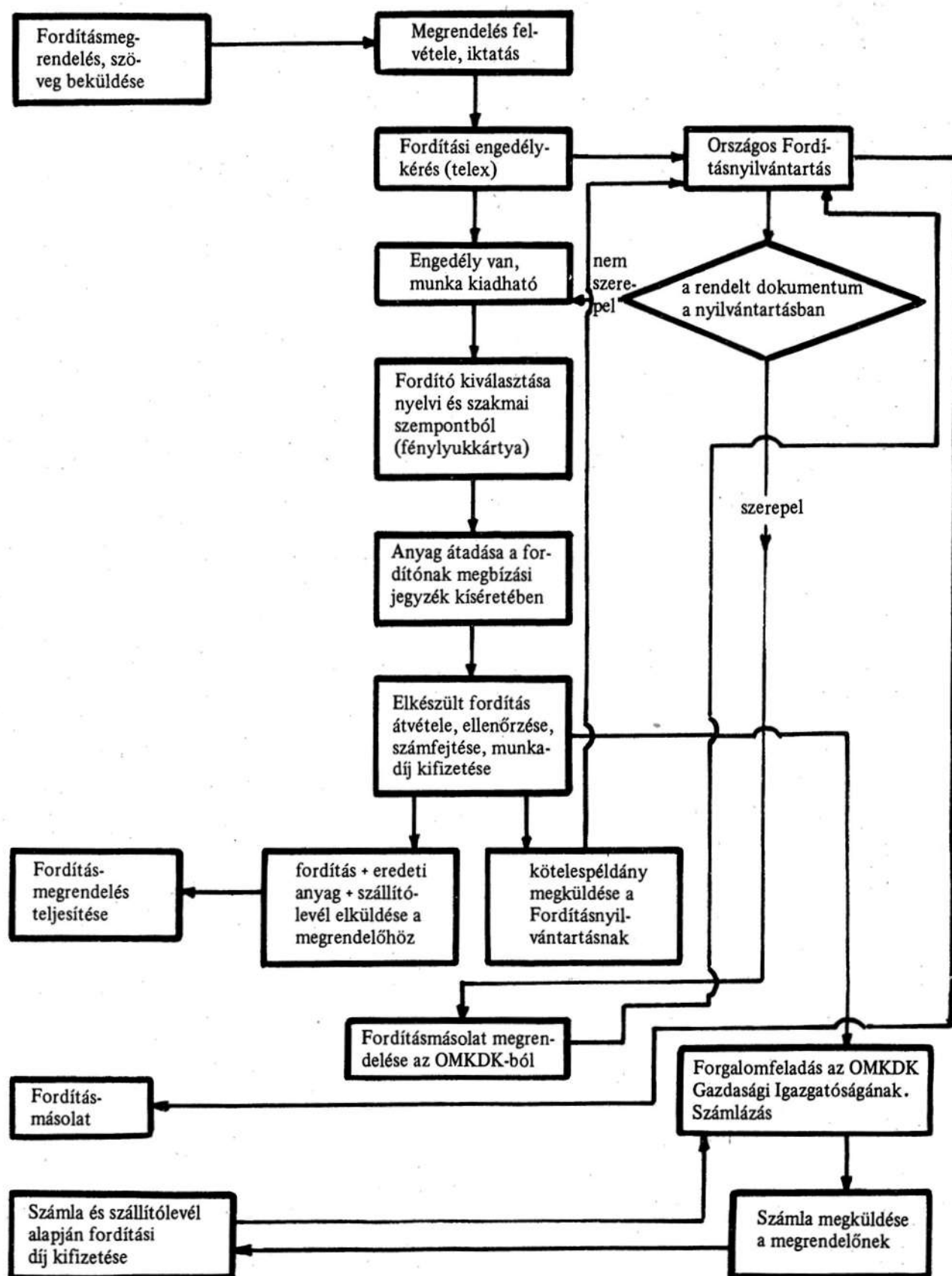
az elkészült munkáról szállítólevelet töltünk ki és ennek kíséretében a fordítást megküldjük a megrendelőnek;

a kifizetett munkadíjakról havonta jelentést készítünk, és azt a szállítólevelekkel együtt az OMKDK Gazdasági Igazgatóságának továbbítjuk. A szállítólevelek alapján az OMKDK Számviteli osztálya elkészíti a számlát és megküldi azt a megrendelőnek.

MEGRENDELŐ

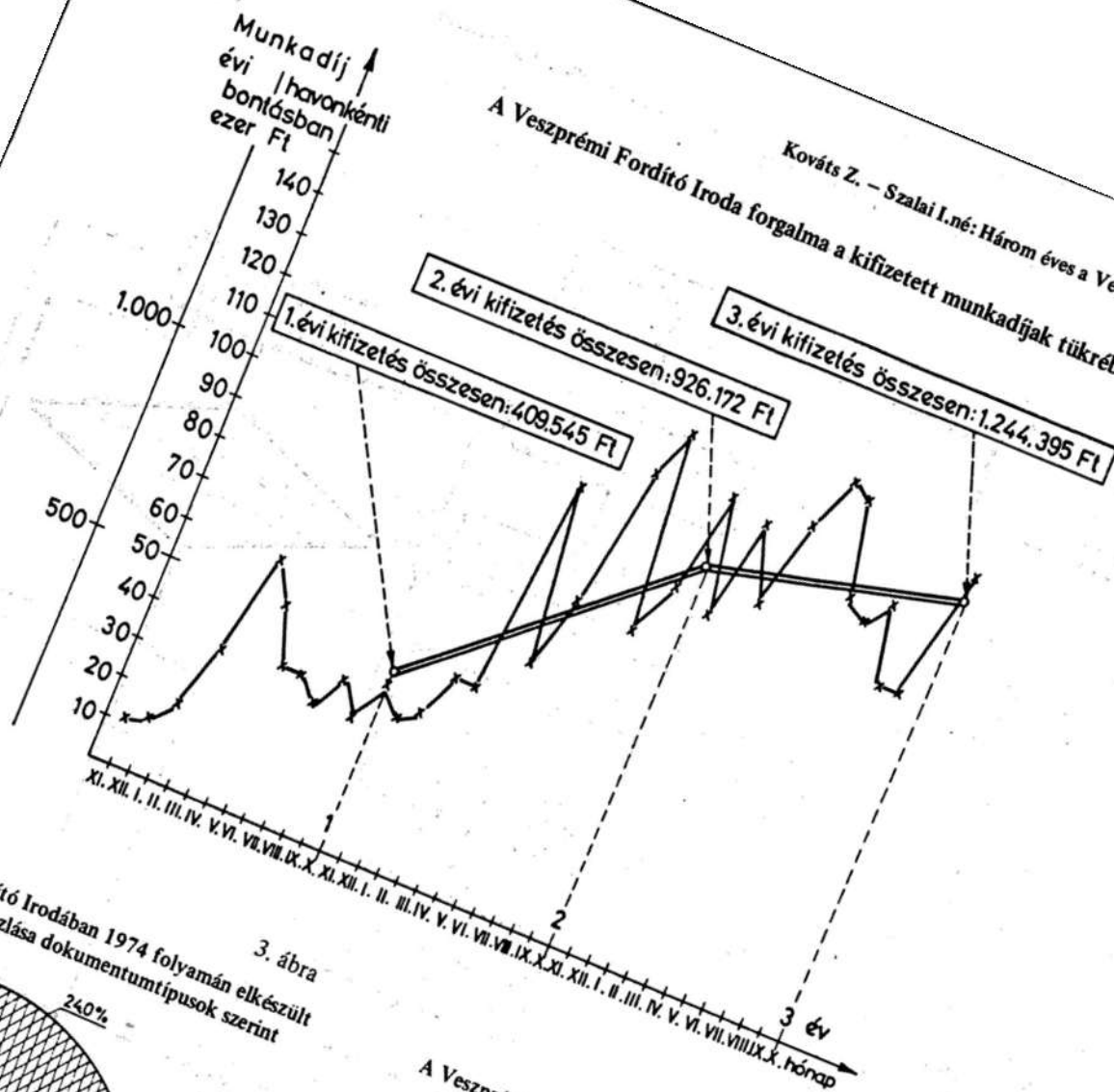
VESZPRÉMI FORDÍTÓ IRODA

OMKDK

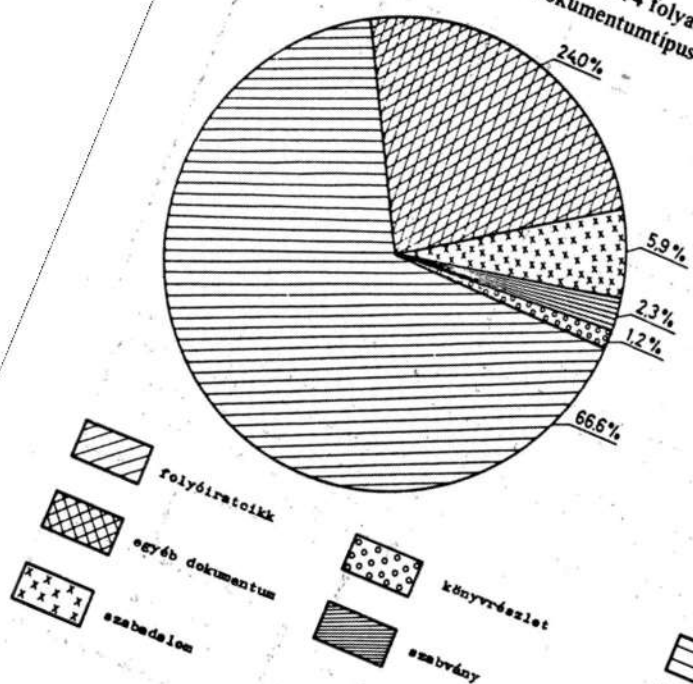
A Veszprémi Fordító Iroda forgalma a kifizetett munkadíjak tükrében

2. ábra

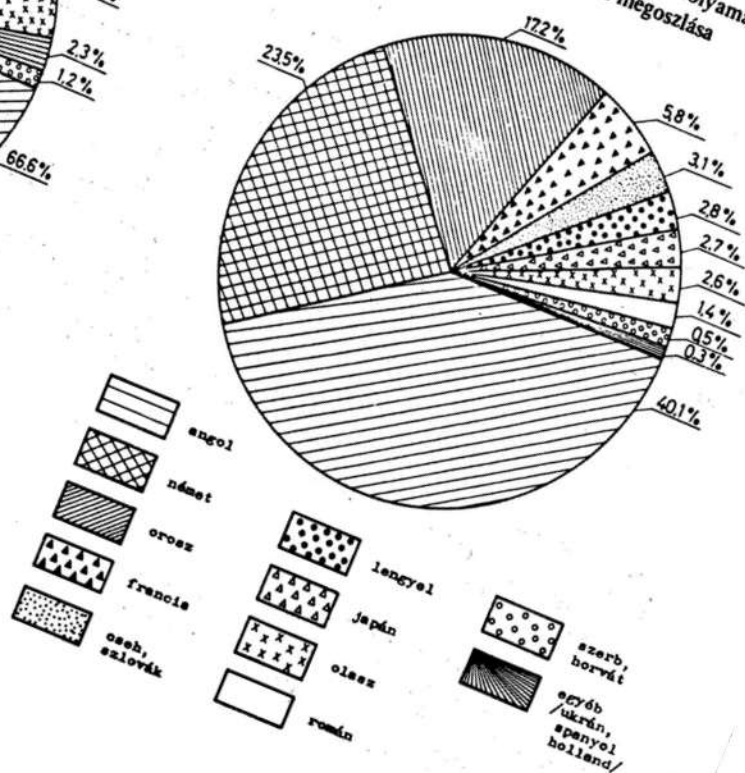
A Veszprémi Fordító Irodában 1974 folyamán elkészült fordítások megoszlása dokumentumtípusok szerint

3. ábra

A Veszprémi Fordító Irodában 1974 folyamán elkészült fordítások nyelvi megoszlása

4. ábra

3. A Fordító Iroda tevékenysége a számok tükrében

3.1. Az Iroda tevékenységének legáltalánosabb, összefoglaló mutatója a fordítói-, lektori- és leíró-szolgáltatásokért *kifizetett alkalmi munkabér*. Az erre vonatkozó adatokat a 2. ábrán mutatjuk be.

3.2. Az Iroda tevékenységének másik jellemző kifejezője a *szolgáltatások volumene*, amelyet egyrészt az elvégzett munkák oldalterjedelmével, másrészt a megrendelések számával lehet kifejezni.

Az 1. táblázat az elkészült fordítások, lektorálások, leírások oldalterjedelmét mutatja 1972. november 1. és 1975. október 31. között.

3.3. A továbbiakban közölt adatok most már nem annyira az Iroda tevékenységének mennyiségi mutatóiként foghatók fel, hanem inkább a munka *minőségének* jellemzésére alkalmasak. A 3 év valamennyi adatának ilyen szempontból való feldolgozása szükségtelenül nagy munkát jelentett volna, éppen ezért az 1974-es évet kiemelve, az Iroda tevékenységének azt a szakaszát vizsgáltuk, amelyben már a kezdeti nehézségeken és a felfutás szakaszán túljutva az adatok a jelenlegihez hasonló körülményeket tükrözik.

A 2. táblázat az Irodában 1974. folyamán elkészült fordítások nyelvek és dokumentumtípusok szerinti megoszlását mutatja.

Ugyanezeket az adatokat két ábra teszi szemléletessé. A 3. ábra az Irodában 1974. folyamán elkészült fordítások nyelvi megoszlását mutatja a megrendelések száma alapján.

A 4. ábra ugyanezeket a fordításokat dokumentumtípusok szerinti megoszlásban tünteti fel. A dokumentumtípusok szerinti megoszláshoz azt kívánjuk hozzáfűzni, hogy az igen jól egyezik a VVEKK-ban az SzKSzSz alapján igényelt dokumentumok típus szerinti megoszlásával. A folyóiratcikkek ott is az igényelt szakirodalomnak kerekén 2/3-részét, 66,5%-át tették ki és a könyvek

ugyancsak nem haladták meg lényegesen az 1%-ot. A két felmérés eredménye között leginkább a szabadalmak felhasználásában látszik különbség, mert az Irodában fordított 5,9% szabadalommal szemben a VVEKK olvasói számára beszerzett szabadalmak az összes dokumentumok mintegy 23%-át tették ki. A dokumentumok egyéb csoportja az Iroda statisztikájában elsősorban gépkönyveket és termékismertetőket jelent, aminek szerepe az egyetemi oktató- és kutatómunka szempontjából kevésbé lényeges. Az egyetemi információs igények kielégítése szempontjából a kongresszusi jelentések, szabványok és disszertációk jelentősége nagyobb a fordítóiroda munkájában tükröződő igényeknél.

3.4. Új szempontot képvisel a fordítók szakképzettségére és nyelvtudására vonatkozó két összesítés. Kezdetben, a szervezés időszakában arra gondoltunk, hogy a fordítási igények elsősorban a kémia, kémiai technológia és a vegyipar területéről fognak jelentkezni, és ennek megfelelően elsősorban megfelelő nyelvtudással rendelkező vegyészek tevékenységére alapítottuk az Iroda működését. A harmadik év végén nyilvántartott és fordításra vállalkozó munkatársaink száma 253, akiknek szakképzettség szerinti megoszlását az alábbi kimutatás tartalmazza:

138 fő vegyészmérnök
13 fő vegyésztechnikus
11 fő nyelvtanár
61 fő gépészmérnök
5 fő villamosmérnök
5 fő kohómérnök
1 fő bányamérnök
2 fő építészmérnök
3 fő jogász
3 fő közgazdász
2 fő agronómus és mindössze
9 fő nem rendelkezik speciális szakképzettséggel.

Az elkészült fordítások, lektorálások, leírások oldal-terjedelme
1972. nov. 1 – 1975. okt. 31 között

1. táblázat

	1972/1973 nov. 1–okt. 31.	1973/1974 nov. 1–okt. 31.	1974/1975 nov. 1–okt. 31.	Összesen A/4 szabvány nagy oldal
Fordítás	17 137	31 705	40 159	89 001
Lektorálás	1 400	5 066	6 393	12 859
Leírás	–	1 688	3 326	5 014
Tömörítvény	–	8	–	8
Összesen	18 537	38 467	49 878	106 882

A Veszprémi Fordító Irodában 1974 folyamán elkészült fordítások megoszlása nyelvek és dokumentumtípusok szerint

Nyelv	Dokumentumtípus					Összesen		
	folyó- iratkikk db	könyv- részlet db	szaba- dalom db	szab- vány db	egyéb	db	%	oldal
Angol	456	4	36	20	110	626	40,1	11 680
Német	205	6	24	—	133	368	23,5	10 627
Orosz	207	4	9	2	48	270	17,2	3 764
Francia	57	1	13	—	21	92	5,8	1 528
Csehszlovák	26	2	—	3	19	50	3,1	1 515
Lengyel	30	1	1	—	11	43	2,8	881
Japán	23	—	8	—	11	42	2,7	789
Olasz	12	—	—	10	19	41	2,6	747
Román	18	1	—	1	2	22	1,4	471
Szerb és horvát	5	—	—	1	1	7	0,5	118
Holland	1	—	2	—	—	3	—	50
Spanyol	—	—	—	—	1	1	0,3	15
Ukrán	—	—	—	—	1	1	—	8
Összesen db	1 040	19	93	37	377	1 566	—	32 193
%	66,6	1,2	5,9	2,3	24,0	—	100,0	—

A fordítók *nyelvtudásának* színvonalára az alábbi adatok adnak tájékoztatást:

Nyelvvizsgálóval rendelkezők száma:	109 fő
Külföldi egyetemeken végzetek száma:	53 fő
Nem magyar anyanyelvűek száma:	26 fő
Nyelvvizsgálóval nem rendelkezők száma:	65 fő
	253 fő

A 3.4. alatt több szempontból bemutatott fordító gárda kapacitását az Irodába beérkező megrendelések távolról sem kötik le teljesen. A fordítók foglalkoztatottsága kb. 60%-os, tehát jelentős szabad kapacitás marad, amelynek kihasználása népgazdasági érdek. Nem jelent problémát a lektorálások iránti igények teljesítése sem. Ezt a fordítók közül kiemelt, nagyobb tapasztalattal rendelkező munkatársakra szoktuk bízni. Az Iroda rendszeresen foglalkoztat 10 gépirót is, akik nemcsak az idegen nyelvű szövegek magyar fordításainak leírását végzik el a kívánt példányszámban, hanem idegen nyelvű, sőt, cirillbetűs szövegek leírására is vállalkoznak.

3.5. Az Iroda tevékenységét az átfutási időre vonatkozó számok is szemléletesen jellemzik. A „sürgös” és „expressz sürgös” fordítások átfutási idejét rendelet szabályozza, ilyen minősítést csak azok a fordítások kaphatnak, amelyek meghatározott határidőn belül elkészülnek. Az alábbi táblázatot ezer olyan fordítás átfutási idejének vizsgálata alapján állítottuk össze, amelyek sem „sürgös” sem „expressz” minősítést nem kaptak. Az átfutási időt a megrendelés beérkezésétől a kész fordítás

postára adásáig eltelt idővel határoztuk meg. A vizsgálat eredményét az alábbi kimutatás tartalmazza:

Terjedelem szabvány oldal	1-21 nap db	22-30 nap db	31-60 nap db	61 napnál több db
1– 20	601	91	—	—
21– 50	174	97	1	—
51–100	—	23	1	—
101–150	—	4	3	2
151-en felül	—	—	2	1
	775	215	7	3

A fentiek szerint az 50 oldalnál nem nagyobb terjedelmű fordítások 77,5%-a három héten belül elkészült és a 150 oldalnál kisebb terjedelmű fordítások 99,0%-a is elkészült 1 hónapon belül. Mindössze a 150 oldalnál nagyobb terjedelmű fordítások igényeltek 1–2 hónapnál hosszabb időt, összesen 1% terjedelemben.

3.6. Az Iroda tevékenységének vannak olyan területei is, amelyekre a számok kevésbé jellemzőek. Ilyen például az évente megrendezett fordító-találkozók eseménye, amelyek fehér asztal összejövetelnek indultak, és amelyekről kiderült, hogy a résztvevők nemcsak társadalmi eseménynek, hanem szakmai tapasztalatcserének is tekintik, és azokon egyre inkább a szakmai igények kerültek előtérbe. Ennek megfelelően a 3. fordító-találkozóra meghívtuk az ország néhány jeles fordító szakemberét is.

Ugyancsak nehéz lenne számokkal jellemezni a Fordító Irodának tolmácsolás közvetítésére tett kísérleteit.

4. Összefoglalás

Az Iroda 3 évi tevékenységének adatait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy szervezése és létrehozatala reális társadalmi igényeken alapult, ezen a társadalmi igények kielégítéséhez megvoltak az alkalmas helyi erőforrások, és végül, hogy a fordító iroda megszervezése révén létrejött együttműködés mind a VVEKK, mind az

OMKDK, mind pedig a fordító szolgáltatást igénybe vevő intézmények számára *hasznos és gyümölcsöző*.

A Veszprémi Fordító Iroda példája is azt bizonyítja, hogy az ország vidéki kulturális központjaiban jelentős szabad kapacitás áll kihasználhatlanul, amelyet a nagyobb vidéki szakkönyvtárak, felsőoktatási intézmények könyvtárainak szervezeti kereteiben népgazdasági szempontból előnyösen lehet hasznosítani.

KOVÁTS Z. – SZALAI I.-né: *Három éves a Veszprémi Fordító Iroda*

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ Veszprémi Fordító Irodája 1972. november 1-én alakult meg a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának szervezeti keretei között. Az első évben teljesített 17 537 nagy szabvány oldal fordítás a harmadik évben 49 878 oldalra nőtt. Az Iroda 253 külső munkatársa átlag 1 hónapos átfutási idővel teljesíti a veszprémi és Veszprém környéki intézmények fordítási igényeit. Így a vidéki szabad fordító kapacitás jól hasznosítható az Iroda működése révén.

* * *

KOVÁTS, Z. – Mrs. SZALAI, I.: *The Veszprém Translation Bureau is three years old*

The Veszprém Translation Bureau of the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre was established within the Central Library of the Veszprém Chemical University on the 1st of November 1972. The 17 537 standard pages of translations, made in the first year, increased to 49 878 pages in the third year. The 253 outside collaborators of the Translation Bureau supply translations within one month meeting the translation needs of institutions in Veszprém and in its environs utilizing thus the idle capacity of translators available in and around provincial centres.

КОВАЧ З.—САЛАИ Л.: *Тригодная деятельность Бюро переводов в г. Веспрем*

1-го ноября 1972 г. было создано Бюро переводов Венгерской центральной технической библиотеки и центра научной и технической информации в рамках Центральной библиотеки Университета Химической технологии в г. Веспрем. Количество переводов было повышено в течении трех лет с 17 537 страниц на 49 878 страниц в год. Бюро переводов занимает нештатных переводчиков, которые выполняют переводы в месячный срок среднее, требующие институтами города и района города. Свободный объем переводчиков в районе хорошо использован деятельностью Бюро.

* * *

KOVÁTS, Z. – SZALAI, I.: *Drei Jahre des Übersetzungsbüros Veszprém*

Das Übersetzungsbüro Veszprém des Ungarischen Technisch-Wissenschaftlichen Zentralbibliothek und Dokumentationszentrum (OMKD) im Rahmen der Zentralbibliothek der Chemischen Universität Veszprém wurde am 1. November 1972 errichtet.

Das Übersetzungsvolumen wuchs in den 3 ersten Jahren von 17 537 auf 49 878 Seiten an. Die 253 nebenberuflichen Mitarbeiter des Übersetzungsbüros besorgen den Übersetzungsbedarf in Veszprém und in der Umgebung mit max. 1 Monat Durchlaufzeit. Die ausserhalb der Hauptstadt vorhandene Übersetzungskapazität wird auf diese Weise nützlich eingesetzt.